

## ПРЕЗЕНТОВАНО МОНОГРАФІЮ «ДОНБАС І КРИМ: ЦІНА ПОВЕРНЕННЯ»

*Науковцями Національного інституту стратегічних досліджень підготовлено монографію «Донбас і Крим: ціна повернення». З нагоди презентації видання 07 грудня 2015 року відбулася прес-конференція, на якій неупереджено та відкрито говорили про анексію Криму, причини та наслідки тимчасової втрати контролю над окремими територіями України, умови реінтеграції та пріоритети відновлення Донбасу, способи подолання наслідків збройної агресії Росії проти нашої держави.*

Директор НІСД, доктор технічних наук, професор, академік НАН України **Володимир Горбулін**, зазначив, що в цій науковій роботі надано впорядкований аналіз подій у Криму й на Донбасі, запропоновано підходи до вирішення ситуації: «Незважаючи на те, що в назві позначено головні «больові точки», наше дослідження – про Україну та її національну безпеку. А також про те, як ситуація в Україні видозмінює ландшафт глобальної безпеки». Крім того, він висловив переконання, що поява саме тепер такого комплексного дослідження актуальна як ніколи, адже раніше національна безпека України не була такою вразливою, а навколишній світ ніколи ще не був таким крихким.

Керівник НІСД зауважив, що в книзі немає єдино правильного рецепта розв'язання всіх проблем, окреслених тематикою наукового дослідження. Однак монографія містить систематизований виклад аналітичних і стратегічних передумов, необхідну інформацію для майбутніх рішень; у ній запропоновано можливі підходи до вирішення тих чи інших проблем, розглянуто основні сценарії розвитку подій. «Чи можливе повернення Донбасу та Криму найближчим майбутнім? На це запитання в монографії дається позитивна відповідь. Як швидко це станеться? Можемо ствердно говорити про середньо- й довгострокову перспективу. Я б порівняв повернення Донбасу зі спринтом, а Криму – зі стайерською дистанцією. Однак види дистанцій відносно своїх об'єктів можуть бути ротовані. Проблема полягає в тому, що вирішення зазначених питань не залежить лише від України й тих, хто проживає на окупованих територіях. На національну безпеку України, на глобальну безпеку та на строки повернення Донбасу й Криму безпосередньо впливають рішення, прийняті в Кремлі», – констатував В. Горбулін.

За його словами, і в Україні, і в самій РФ немає сумнівів у тому, що ані Донбас, ані Крим не мають майбутнього в Росії. Саме тому необхідно зосередити всі зусилля, щоб «змусити Росію піти з Донбасу та Криму» і для досягнення цієї мети активно мають працювати дипломатія, громадянське суспільство та інформаційні служби. А монографія – перше й поки єдине наукове дослідження, в якому Донбас і Крим розглядаються як єдине ціле – і як втрата, і як тест на міцність для національної безпеки, і як потужний імпульс для звільнення українців від способу мислення «радянської людини».

Статистика свідчить, що збитки України від втрати АР Крим у результаті анексії Росією оцінюються в межах 1,2 трлн грн. У Криму залишилися великі промислові підприємства, значна частка виноробної галузі, риболовецького флоту, значних втрат зазнали банківська та наукова сфери, оборонно-промисловий комплекс. Загалом же за час неоголошеної війни Україна втратила майже 20 % економічного потенціалу. Виробництво промислової продукції в Донецькій і Луганській областях скоротилося до рівня 20–25 % порівняно з 2013 р. На підконтрольній Україні території зі 150 шахт працюють лише 24. Постраждала транспортна інфраструктура: і це не лише аеропорти Донецька та Луганська, а й розрив логістичних зв'язків, руйнування автомобільних доріг і залізнич-

ці. Збройна агресія РФ проти України також спричинила безпрецедентні соціальні наслідки й цей тягар, за словами доповідача, повністю ліг на плечі українського народу.

Стосовно сценаріїв повернення Донбасу, то в науковій роботі розглянуто три варіанти: т. зв. хорватський (жорсткий сценарій, який передбачає звільнення територій у спосіб силової операції), молдовський (компроміс із маріонетковим режимом) та німецький (об'єднання країни після переосмислення причин розколу). Перший з них – жорсткий, яким передбачено відсутність будь-яких компромісів з окупантами. Звільнення відбувається в результаті силової операції. Поміж позитивів – реальна воєнна перемога над агресором, можливість притягнення до відповідальності винних і встановлення своїх правил на звільнених територіях. Негативний бік – витрати на відновлення краю, різке загострення відносин з Росією, можлива втрата підтримки з боку усіх союзників України.

Молдовський сценарій може стати наслідком компромісу з маріонетковим режимом, коли відбувається його часткова легалізація, встановлюються правила співіснування та починається нескінченний процес зближення сторін у численних переговорних форматах. Такий варіант має позитивні нюанси: припинення воєнних дій, отримання міжнародної фінансової допомоги на відновлення Донбасу. Однак існує загроза, що конфлікт може перетворитися на внутрішньоукраїнський, яким насправді «він ніколи не був і не є», ДНР і ЛНР фактично будуть легалізовані, а їх методи боротьби отримають певне виправдання як успішний формат.

Німецький варіант передбачає, що розділена країна об'єднується волею народу в результаті переосмислення причин розколу та набуття спільних цінностей, відновлення політичної й культурної єдності. Україна при цьому отримує моральну сатисфакцію, оскільки територіальна цілісність визначається об'єднуючою цінністю. При цьому виникають серйозні передумови для переговорного процесу по Криму. «Але це не буде перемогою однієї зі сторін конфлікту: об'єднання можливе лише як результат ідеологічного та політичного компромісу», – заявив директор НІСД. За його словами, схожий сценарій Німеччина реалізовувала майже півстоліття, але в Україні це можливо значно швидше.

Повернення Криму вчені та експерти вбачають за кількома можливими сценаріями: реконквісти, народної війни, мирної реінтеграції, дипломатичної реінтеграції. Перший сценарій – реконквіста, або відновлення територіальної цілісності військовим методом, нині видається малореалістичним через явну військову перевагу Росії. Але, на думку В. Горбуліна, за кілька років ситуація може змінитися. Тим паче, що потужний військовий потенціал Росії на півострові фактично не має тилу, а отже, є вразливим. Тому реалізація такого сценарію можлива, але вона пов'язана з багатьма перешкодами – від фінансових до воєнних.

Стосовно другого сценарію – народної війни, – то, на думку експертів, він нині уже реалізується. «Хочу підкреслити лише одне: українська громадськість виявляється ціліснішою і цілеспрямованішою, ніж влада», – зауважив директор НІСД. Він висловив переконання, що в реалізації цього сценарію головним має бути не лише жорстке блокування чи агресивні дії, а громадська дипломатія та активність громадян. «Суспільство повинно усвідомити необхідність повернення Криму й бути впевненим у тому, що цього можна досягнути», – наголосив доповідач.

Третім сценарієм є мирна реінтеграція через демонстрацію власного позитивного прикладу. Реформи та структурна перебудова економіки мають стимулювати зростання добробуту жителів материкової України, що дасть як мінімум жителям Криму причину замислитися про повернення до України. «Анексію Криму ніхто й ніколи не визнає, а отже, жодних об'єктивних передумов для поліпшення там економічної ситуації просто немає», – висловив переконання директор Інституту. Водночас він зауважив, що тут потрібно забезпечити відповідний рівень економічного розвитку нашої України, а це нині зробити непросто.

Четвертий сценарій – дипломатична реінтеграція – передбачає пошук рішення за столом переговорів на найвищих рівнях світової політики. «Це рішення може будуватися й довкола концепції території під міжнародним управлінням з відповідною системою забезпечення саме міжнародного, а не моноросійського управління Кримом», – зазначив керівник НІСД, однак додав, що історії відомо небагато успішних прикладів такого вирішення проблеми.

Рецензент монографії, заступник директора Інституту законодавства Верховної Ради України, **Євген Бершеда** підкреслив, що на тему Донбасу та Криму написано чимало, але осмисленню того, що відбулося, бракувало цілісності, комплексного фундаментального підходу, який під силу реалізувати тільки науковому колективу, що спеціалізується на проблемах національної безпеки України. Він зауважив, що колективу авторів вдалося в стислі строки поєднати фундаментальність і комплексність із конкретикою та професіоналізмом у гостро актуальній спробі сформулювати погляд із Києва на те, що відбулося, відбувається та може статися з територіями України, які опинилися під контролем Росії, а також із державою Україна як такою. За його оцінкою, дана робота є першим системним і детальним баченням подій довкола Донбасу та Криму, значення якого полягає в тому, що предмет дослідження виходить далеко за межі України й засвідчує можливість інтегрального

підходу до вивчення складних процесів формування української політичної нації, держави та її кордонів.

Директор Інституту демографії і соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України **Елла Лібанова** додала, що Україна нині програє Росії інформаційну війну. Вона висловила сподівання, що вихід монографії та її популяризація стане одним зі значних кроків до здобуття Україною переваги в цій інформаційній війні.

Екс-міністр закордонних справ України (2007–2009 рр.) **Володимир Огризко** зауважив, що в книзі проаналізовано сценарії майбутнього. Водночас, за його словами, потрібно було більше конкретизувати висновки, зокрема щодо пошуку місця України в системі міжнародної безпеки.

Директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України **Олег Рафальський** високо оцінив «героїзм, сміливість авторів, які взялися за таку непросту для сьогодення тему». Він зазначив, що колективу науковців «вдалося підняти проблему на високий науковий і публічний рівень».

Заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони України **Олександр Литвиненко** підкреслив, що завдяки цьому дослідженню «ми маємо певну суму уявлень про ситуацію на Донбасі та в Криму, наші втрати й можливості повернення».

Член Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) від України (2007–2013 рр.), кандидат юридичних наук, **Марина Ставнійчук** назвала надзвичайно важливою подією вихід монографії. Вона висловила побажання, щоб «цю книгу не просто прочитали, а щоб з неї вийшов короткий аналіз, який би був покладений на столи перших осіб». На її переконання, на основі монографії можливо розробити стратегію повернення Донбасу та Криму, підкріплену серйозною економічною програмою.

**Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 474 с.**

Читачеві пропонується комплексне дослідження проблематики війни на Донбасі та анексії Криму, здійснене з позицій національної безпеки України. Збройна агресія Росії розглядається як стрес-тест для глобальної й національної безпеки та каталізатор перезавантаження зовнішньої політики України. Аналізуються причини та наслідки тимчасової втрати контролю над окремими територіями України. Обґрунтовується позиція України та висвітлюються підходи ЄС та Росії до врегулювання ситуації на Донбасі в Мінському процесі. Визначено умови реінтеграції та пріоритети відновлення Донбасу. Окреслено шляхи подолання соціальних наслідків збройної агресії Росії проти України. Розроблено прогнози розвитку подій на Донбасі та довкола Криму, а також сценарії майбутнього України в глобалізованому світі.

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua/articles/2065/>

